

Zilte Vitaliteit

Naar een vitale Friese Waddenkust

It Fryske Gea

Zilte Vitaliteit

Naar een vitale Friese Waddenkust

		Inleiding	10
		Interview Henk de Vries	20
De Friese zeedijk staat een opknapbeurt te wachten. De nieuwe veiligheidsnormen, opgeschroefd vanwege de zeespiegelstijging en bodemdaling, vereisen dat. Het verstevigen van dijken biedt groene en zilte kansen.		Kustverdediging	24
Voor trekvisserijen zijn zilte zones van levensbelang. Vanaf de zee zwemmen ze via zout-zoetovergangen het binnenland in om te paaien.		Visserij	32
Wonen en werken aan de Friese kust is een voorrecht. Rust, ruimte, stilte, natuur; het Werelderfgoed biedt veel woon- en werkgenot. Zilte natuur kan de streek een impuls geven.		Leefbaarheid	40
De verzilting van het binnenland is volop gaande. Zilt opent nieuwe deuren, ook voor de landbouw. Zilte landbouw kan de Friese kust van nieuwe impulsen voorzien.		Landbouw	48
Dat de Friese boezem een opgave wacht, staat buiten kijf. Klimaatverandering, zeespiegelstijging en bodemdaling vragen om het tijdelijk bergen van water. Langs de Friese kust liggen talloze mogelijkheden om waterberging en natuur hand in hand te laten gaan.		Waterbeheer	58
De Friese Waddenkust prikkelt de zintuigen. Menig kunstenaar laat zich inspireren door het weidse zilte landschap. Kunst en cultuur kunnen helpen om het verhaal van Zilte Vitaliteit onder de aandacht te brengen.		Kunst en cultuur	62

Zilte Vitaliteit

Een vitale en bruisende Waddenkust. Dat is waar It Fryske Gea zich sterk voor maakt. It Fryske Gea kan dit niet alleen. Een vitale kust vraagt om samenwerking. We nodigen bewoners en gebruikers uit de kuststreek – landbouw, waterbeheer, recreatie, cultuur, dorpen – uit om in dialoog te gaan. Om met elkaar te zoeken naar gedeelde kansen. Kansen zijn er volop, zo laten bestaande initiatieven zien. Gezamenlijk kunnen we de Friese Waddenkust verrijken. Met projecten rond zilte landbouw, levendige dorpen, groene dijken en natuur. Zilt vormt de rode draad. Deze aanpak noemen we Zilte Vitaliteit.

Wat willen we langs de kust bereiken?

De Friese Waddenkust als een zilte zone, dat is wat we voor ogen hebben. De zone bestaat uit zilte landbouw, levendige dorpen, een bloeiende culturele sector en zilte natuur. We zien grote kansen. Als It Fryske Gea willen we ons inzetten voor de hele Friese Waddenkust. We kijken nadrukkelijk ook buiten onze eigen terreinen. Ons blikveld verbreedt. Aangespoord door onze leden voelen we ons verantwoordelijk voor landschap, cultuur en natuur in heel Friesland. Dus ook voor de Friese Waddenkust.

Hoe willen we een vitale kuststreek realiseren?

Door samen te werken met andere partijen. Daarom gaan we graag het gesprek aan. We willen samen optrekken met agrariërs, bewoners, bedrijven, waterschapsmensen, wetenschappers, organisaties en andere betrokkenen. Belangrijkste agendapunt: van elkaar leren. Een dialoog kan deuren openen. Wat we natuurlijk hopen – en waar we stiekem van overtuigd zijn – is dat tijdens de gesprekken nieuwe kansrijke projecten opdoemen. Welke dat zijn, weten we nog niet. Daar komen we al pratende achter. Eén ding is zeker: alleen mét elkaar lukt het om de Friese Waddenkust levendiger, veiliger en groener te maken.

Gezamenlijk
kunnen we de
Friese Waddenkust
verrijken. Met
projecten rond zilte
landbouw, levendige
dorpen, groene
dijken en natuur.

Waarom is samenwerken van belang?

Omdat een vitale Waddenkust het bundelen van krachten vereist. De regio staat de komende jaren voor zware opgaven die om oplossingen vragen. Denk aan het versterken van zeedijken, een veiligheidsopgave waar Wetterskip Fryslân en Rijkswaterstaat voor staan. Denk ook aan de verzilting van het binnenland, het versterken van de economie, het terugdringen van werkloosheid, de krimp van dorpen en een tekort aan natuur. Met elkaar kunnen we deze problemen aanpakken. Juist het versmelten van allerlei opgaven kan een meerwaarde voor de streek betekenen.

Met wie willen we in gesprek raken?

Met mensen met hart voor de streek. Met mensen die ontstaan en verantwoordelijkheid nemen. Met mensen met ondernemerszin. Met mensen die durf en lef tonen. Met mensen die niet voor het geijkte kiezen, maar net iets verder zoeken naar oplossingen. Met mensen die werken aan andere opgaven, zoals dijkversterking, verzilting van landbouwgronden en krimp.

Waarover willen we in gesprek?

Over gedeelde waarden en opgaven. De hamvraag is: waar kunnen we elkaar vinden en versterken? Onze ervaring is dat er vaak meer mogelijk blijkt dan wij en anderen dachten. Onbekend maakt onbemind. Soms liggen de kansen voor het opra-

pen, bijvoorbeeld met slimme functiecombinaties of door 'werk met werk' te maken. Als maatschappelijke organisatie werken we aan co-creatie, een open, actief en creatief proces waar alle deelnemende partijen van kunnen profiteren.

Waarom vinden wij zilt belangrijk?

Om het schaars en waardevol is. Zilt zit tussen zout en zoet in. Wie zout en zoet met elkaar mengt, krijgt zilt. In het verre verleden gebeurde dat mengen volop langs de kust. Her en der kwam zout zeewater in contact met het zoete water uit het binnenland. Bij die ontmoetingen ontstonden zilte zones, geleidelijke overgangen tussen land en zee. De brede zilte zones van vroeger bestaan niet meer. Dijken en sluisen trekken nu scherpe grenzen tussen zout en zoet, zonder een tussenliggende zilte zone.

Wat betekent zilt voor de natuur?

In zilt kunnen bijzondere planten en dieren leven. Denk aan kluten, slijkgarnalen, wormen, paling, bot, noem maar op. Door het grotendeels verdwijnen van de zilte zone staan nagenoeg al deze soorten onder druk. Zilt is voor talloze planten en dieren van levensbelang. Vissen gebruiken de zone voor de trek, vogels vinden er rust en voedsel. In zilt groeien ook zeldzame planten. De plantennamen spreken voor zich. Wat te denken van zilte schijnspurrie, zeeaster en zeekraal.

Wat doen we al langs de Friese Waddenkust?

We beheren daar meer dan vijftuizend hectare natuur. Tussen Zwarte Haan en Holwerd ligt buitendijks een uitgestrekt natuurgebied, Noard-Fryslân Bûtendyks geheten. 's Winters strijken er meer dan honderdduizend ganzen neer. Er groeien planten als zeekraal en zeeaster. Wat het gebied zo bijzonder maakt, is de schaal. Drie kilometer meet het breedste punt vanaf de zeedijk tot de kust. Ons Kweldercentrum Noarderleech vormt de poort tot het gebied. Bezoekers kunnen eerst binnen de tentoonstelling bekijken, om vervolgens buiten de natuur te beleven. Meer westelijk, tussen Koehoal en Westhoek, liggen smalle pionierskwelders en voedselrijke slibvelden. Ter hoogte van Sexbierum en Dongjum beheren we de Dykspuiten. Het zijn kleiputten, ontstaan door de kleiwinning voor het ophogen van de zeedijk. De waterplassen zijn nu geliefde broed- en hoogwatervluchtplaatsen voor talloze vogelsoorten. In het Noordoosten, bij Paezens-Moddergat, ligt een kleiner kweldergebied. Ten zuiden van Anjum liggen de Eanjumerkolken, graslanden met zoutminnende planten. Een paradijs voor weidevogels en trekvogels.

Met elkaar kunnen
we deze problemen
aanpakken. Juist
het versmelten
van allerlei
opgaven kan
een meerwaarde
voor de streek
betekenen.

‘We verbreden ons blikveld’

interview Henk de Vries

It Fryske Gea slaat haar vleugels uit. Naast de eigen natuurterreinen richt de organisatie zich nu ook op de directe omgeving.

Henk de Vries, directeur van It Fryske Gea, reikt partijen de hand. ‘We willen verbinden en met elkaar, in open dialoog, komen tot nieuwe projecten.’

Beschermen van natuurterreinen, dat is waar It Fryske Gea zich al 85 jaar hard voor maakt. Deze taak blijft, maar De Vries voegt er iets aan toe: de directe omgeving. “De laatste twee jaar richten we ons op het hele Friese landschap, dus natuur én cultuur. Daarbij kijken we verder dan onze terreinen. We verleggen ons blik naar buiten.”

Aan de slag

Langs de Friese Waddenkust gaat de organisatie concreet aan de slag. De Vries wil de kuststrook een zilte invulling geven. “We willen dit samen met de samenleving oppakken. De uitdaging is om andere functies, zoals landbouw, veiligheid en recreatie, een nieuw perspectief te bieden, zodat we met elkaar het totale landschap kunnen versterken.” De leden van It Fryske Gea ondersteunen deze benadering, zo blijkt uit een ledenpeiling. Het ledenadvies is helder: ga meer samenwerken, vooral met de landbouw.

Rol als regisseur

It Fryske Gea zet zich in voor de regio. Tot voor kort nam de overheid bij gebiedsprocessen de rol als regisseur op zich. “De overheid trekt zich terug en laat de bescherming van natuur en landschap over aan de maatschappij. Wij pakken deze handschoen op en doen ons best om de rol als ontwikkelaar te vervullen. Dat kunnen we echter niet alleen.”

Volop kansen

De Vries ziet volop kansen in de kuststrook. Dat de natuur bij een zilte zone is gebaat, staat volgens hem buiten kijf. “Maar dat geldt ook voor andere functies. Landbouw en zilt kunnen prima samengaan, zo laat het Zilt Proefbedrijf Texel zien. Met het telen op zilt kan Noord-Friesland voorop lopen. In de hele wereld worden zilte gebieden onvoldoende ingezet voor de landbouw.” Een zilte kuststrook biedt kansen voor meer functies, stelt De Vries, zoals waterberging en toerisme.

Fan Swiet nei Sâlt

Langs de Friese kust weten partijen elkaar steeds beter te vinden. Toonbeeld van een geslaagd partnerschap is het project ‘Fan Swiet nei Sâlt’, de nieuwe zoet-zout overgang in Noard-Fryslân Bûtendyks. “In de zeedijk bouwt het waterschap een nieuw gemaal, genaamd Vijfhuizen. Het project slaat twee vliegen in één klap: de lozingscapaciteit van de Friese boezem neemt toe en buitendijks wordt een geleidelijke overgang gecreëerd tussen het zoete en het zoute water.”

Meeliften

Inspirerend vindt De Vries de Vismigratierivier in de Afsluitdijk, waar It Fryske Gea bij betrokken is. Het project lift mee met de renovatie van de Afsluitdijk. “Samen met beroepsvissers zorgen we dat vissen van de Waddenzee naar het IJsselmeer kunnen

trekken, en andersom. Interessant is ook het initiatief om baggerslib uit de haven van Harlingen niet meer op zee te lozen, maar oostelijk langs de kust. Door het slib kan er een kwelder ontstaan. Meerdere functies komen dan samen: het slibprobleem, de kustbescherming, zilte natuur en een mooi landschap.”

Veel leren

De eerste ervaringen stemmen De Vries hoopvol. Het valt hem op hoe graag partijen in dialoog gaan. “Mensen willen met ons praten. We leren hier ongelooflijk veel van. De open houding betekent dat we met andere projecten aan de slag gaan dan we gewend zijn. Met andere partijen en andere geldstromen.”

Kustverdediging

De Friese zeedijk staat een opknapbeurt te wachten. De nieuwe veiligheidsnormen, opgeschroefd vanwege de zeespiegelstijging en bodemdaling, vereisen dat. Het verstevigen van dijken biedt groene en zilte kansen.

De komende jaren gaan Wetterskip Fryslân en Rijkswaterstaat de zeedijk langs de Friese kust versterken. Oorzaken zijn de klimaatverandering, de bodemdaling en de zeespiegelrijzing. Binnendijs daalt de bodem door ontwatering en gas- en zoutwinning, buitendijs stijgt de zeespiegel. De afgelopen eeuw steeg het peil er meer dan twintig centimeter. De stijging zet door, wellicht versneld door de opwarming van de aarde.

De veiligheid van het achterland vraagt om maatregelen. Traditioneel gaat Nederland de strijd tegen de zee aan door het verhogen en verbreden van dijken. De grens van deze aanpak komt in zicht. In plaats van tégen de zee te strijden, kan de natuur ook helpen om de Friese kust klimaatbestendig te maken. Bouwen mét de natuur kan bijvoorbeeld door het creëren van zogeheten klimaatbuffers. Natuurlijke klimaatbuffers helpen bij het opvangen van de effecten van klimaatverandering.

In plaats van
tégen de zee te
strijden, kan de
natuur ook helpen
om de Friese kust
klimaatbestendig
te maken.

in dialoog over kustverdediging

It Fryske Gea gaat graag het gesprek aan met dijkbeheerders en andere betrokkenen. Insteek is een open dialoog, een zoektocht naar gedeelde kansen. Vragen die ter sprake kunnen komen:

Waar kunnen we elkaar vinden en versterken?

Op welke manier kan de natuur helpen om de kust klimaatbestendig te maken?

Waar liggen kansen voor klimaatbuffers?

Met welke andere functies kunnen we de kustverdediging combineren?

inspirerende voorbeelden

Kwelders als klimaatbuffer

Zilte kwelders maken de kust klimaatbestendig. Ze groeien mee met de zeespiegelstijging, omdat elke keer tijdens een overstroming een dunne laag slib achterblijft. Vanwege deze functie staan ze bekend als klimaatbuffer, een natuurgebied dat de gevolgen van klimaatverandering beperkt. Kwelders remmen ook de golven die naar de dijk rollen. Zonder remming beuken de golven tegen de dijk aan. Dat kan schade veroorzaken.

Slibmotor Koehoal

In de buurt van Koehoal, bij Tzummarum, zullen de huidige kwelders wellicht uitbreiden. In 2016 start het project slibmotor Koehoal. Havenslib uit Harlingen wordt verspreid op een locatie in de Waddenzee. Vanaf daar doet de natuurlijke stroming het werk. Het project staat onder leiding van de Stichting Ecoshape, de gemeente Harlingen en It Fryske Gea.

Groene zeedijk

Langs de Friese kust liggen veelal steile, hoge, met asfalt beklede dijken, waardoor het binnenland en de Waddenzee strikt van elkaar gescheiden zijn. Een brede groene zeedijk biedt een duurzaam, landschappelijk aantrekkelijk en efficiënt alternatief. Bij een groene dijk loopt de glooiende dijk geleidelijk over in de kwelder. Elders langs de kust vinden reeds proeven plaats. Langs Noard-Fryslân Bûten-dyks liggen al groene dijken.

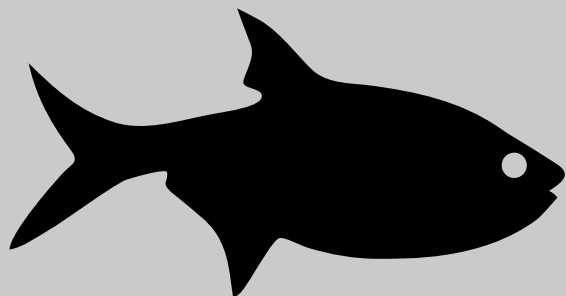
Dubbele zeedijk

In Groningen, tussen de Eemshaven en Delfzijl, wordt geëxperimenteerd met een

nieuw dijkconcept, de zogeheten 'dubbele dijk'. De zeedijk voldoet er niet meer aan de veiligheidsnorm. Bij het nieuwe concept wordt achter de zeedijk een tweede dijk aangelegd. Hierdoor ontstaat een kustzone met een 'dubbele kering'. Tussen de beide dijken komt een gebied waar deels dertig hectare wordt ingericht voor zilte landbouw. In een ander deel kan slib bezinken en rijpen. Zijn de polders vol met slib, dan wordt de grond ingezet als landbouwgrond, bijvoorbeeld in de Veenkoloniën. Het concept slaat meerdere vliegen in één klap: de veiligheid wordt verbeterd, er komt nieuwe zilte natuur en het slibprobleem van de Eems-Dollard wordt aangepakt. In 2016 gaat het proefproject van start.

Waar liggen kansen voor klimaatbuffers zoals nieuwe kwelders?

Visserij

Voor trekvissen zijn zilte zones van levensbelang. Vanaf de zee zwemmen ze via zout-zoetovergangen het binnenland in om te paaien. Mede door het ontbreken van dergelijke overgangen gaat het bergafwaarts met de visstand. Nieuwe zilte overgangen bieden uitkomst.

Eens was de Friese kustlijn grillig, vol met diepe inhammen, waar het water vrij in- en uitstroomde. Het zeewater drong diep het Friese binnenland in. Die tijd is voorbij. Tegenwoordig oogt de Friese kust als een rechte lijn, die een harde grens vormt tussen zout en zoet. Dijken, sluizen en gemalen sluiten het binnenland nagenoeg hermetisch af.

Trekvissen zijn de dupe. Na een zeereis treffen ze vaak een dichte deur. Hun binnenlandse paaigronden zijn nagenoeg onbereikbaar. Mede hierdoor neemt de visstand af en zien sport- en beroepsvissers hun vangsten teruglopen. Een groot aantal vissoorten, zoals driedoornige stekelbaars en aal, is er slecht aan toe. Andere vissen, zoals steur, elft en houting, zijn zelfs helemaal uit de Nederlandse kustwateren verdwenen.

De afnemende visstand vraagt om maatregelen. Er wordt al veel geïnvesteerd in het toegankelijk maken van waterwegen. Langs de Friese kust liggen nieuwe vispassages, zoals bij Roptazijl en Zwarte Haan. De passages maken het voor vissen eenvoudiger om van zout naar zoet te trekken. Er kan meer. Langs de Friese kust liggen volop kansen om trekvissen een doorgang te bieden. Sommige dijken kunnen gedeeltelijk worden geopend, zoals met het project 'Fan Swiet nei Sâlt', uiteraard zonder dat de veiligheid in gevaar komt.

in dialoog over visserij

It Fryske Gea gaat graag het gesprek aan met beroepsvissers, sportvissers en andere betrokkenen. Insteek is een open dialoog, een zoektocht naar gedeelde kansen. Vragen die ter sprake kunnen komen:

Waar kunnen we elkaar vinden en versterken?

Op welke manier kunnen we de visstand verbeteren?

Waar liggen kansen voor nieuwe vispassages?

Waar kunnen we zoet-zoutovergangen realiseren?

inspirerende voorbeelden

Vismigratierivier

De Vismigratierivier gaat de Waddenzee en IJsselmeer weer met elkaar verbinden, zodat trekvisserij hun paai- en leefgebieden kunnen bereiken. Bij Kornwerderzand wordt hiervoor een slingerende rivier aangelegd. De rivier realiseert kunstmatig een geleidelijke overgang tussen de Waddenzee en het IJsselmeer. Verbindingen als deze barsten van het leven. Het zilte water trekt vissoorten aan als fint, paling, spiering, rivierprik en brakwatergondel, de slikkige oevers zijn in trek bij steltlopers, de rietlanden bieden broedgelegenheid aan

moerasvogels zoals de waterral en de roerdomp. Niet alleen de natuur, ook recreanten, horecaondernemers en vissers hebben er profijt van. Met de Vismigratierivier kan de locatie uitgroeien tot een grote publiekstrekker. It Fryske Gea is als partner bij het project betrokken.

Fan Swiet nei Sâlt

Wetterskip Fryslân wil nabij het dorp Hallum in de zeedijk een nieuw gemaal bouwen. Het gemaal biedt talloze voordelen, waarbij de totale winst meer is dan de som der delen. Het vergroot de afvoercapa-

citeit van de Friese boezem, het zorgt voor een geleidelijke overgang tussen zoet en zout, en het biedt een doorgang voor trekvisserij. De zilte zone komt buitendijks te liggen, in het natuurgebied Noard Fryslân Bûtendyks van It Fryske Gea. Een gradiënt van zoet naar zout op één van haar terreinen is een lang gekoesterde wens van It Fryske Gea. Speciaal hiervoor wordt circa 33 hectare van de Bokkenpollenpolder, een bestaande zomerpolder, ingericht als geleidelijke overgang van zoet naar zout. Het project heet 'Fan Swiet nei Sâlt – brakke natuur in het Noarderleech'. Vissen, wadvogels en kwelderplanten zullen ervan profiteren. Voor vissoorten, zoals bot, paling, driedoornige stekelbaars en spiering, ontstaat weer een in- en uitgang tussen het zoete binnenland en de zoute zee.

Gemaal Roptazijl

Roptazijl vormt één van de beste intreklocaties voor trekvisserij langs de Friese kust. Driedoornige stekelbaarsen en glasaal zoeken in het voorjaar in gigantische aantallen de plek op om naar het zoete binnenwater te zwemmen. Het gemaal Roptazijl wordt gerenoveerd en visvriendelijker gemaakt. De vishevelpassage van Wetterskip Fryslân zet vis over van de Waddenzee naar het binnenwater. Monitoring wijst uit dat trekvisserij massaal de passage doorkruisen.

Sport- en beroepsvissers zien hun vangsten teruglopen.

Leef- baarheid

Wonen en werken aan de Friese kust is een voorrecht. Rust, ruimte, stilte, natuur; het Werelderfgoed biedt veel woon- en werkgenot. Toch zijn er ook zorgen, zoals een krimpende bevolking en een afnemende werkgelegenheid. Zilte natuur kan de streek een impuls geven.

Bewoners van de Friese kust houden van hun streek. Ze roemen de ruimte, de rust en de Friese cultuur. Ondanks deze voordelen kampt de regio met serieuze problemen. Zo krimpt de bevolking, neemt de werkgelegenheid af en zit de woningmarkt op slot. De streek vergrijst. Jongeren met potentie trekken naar de steden. Dat er actie moet worden ondernomen spreekt voor zich. De Friese kust verdient een economische impuls.

Zilt kan de streek verrijken. Van zilt profiteren niet alleen planten en vogels, ook mensen hebben er profijt van. Omwonenden maken er een wandeling, toeristen zoeken de natuur op en (recreatie)ondernemers krijgen meer klandizie. Campings, bêd & brochjes, restaurants: allemaal hebben ze er baat bij. Dat zilte natuur mensen aantrekt, bewijst Noard-Fryslân Bûten-dyks. De natuur is er in trek. Wandelaars, natuurliefhebbers, vogelaars, rustzoekers, kunstenaars: allemaal weten ze het gebied te vinden en te waarderen.

Voor massatoerisme leent de Friese kust zich niet. Rust, ruimte, natuur, onthaasting en cultuur vormen de kernkwaliteiten van de streek. Toeristen die hiervan houden, kiezen vaak voor toprestaurants, wellness, actieve fiets- en wandelfaciliteiten, cultuur en beleving van de waddennatuur.

De streek vergrijsst.
Jongeren met
potentie trekken
naar de steden.

in dialoog over leefbaarheid

It Fryske Gea gaat graag het gesprek aan met dorpsverenigingen, betrokken inwoners, lokale ondernemers en andere betrokkenen. Insteek is een open dialoog, een zoektocht naar gedeelde kansen. Vragen die ter sprake kunnen komen:

Waar kunnen we elkaar vinden en versterken?

Waar liggen recreatieve kansen bij de inrichting van zilte natuur?

Hoe maakt It Fryske Gea haar eigen terreinen beter toegankelijk voor publiek?

Hoe kan zilte natuur een meerwaarde opleveren voor de streek?

inspirerende voorbeelden

Kweldercentrum Noarderleech

Het nieuwe Kweldercentrum Noarderleech van It Fryske Gea bezorgt de regio een recreatieve en economische impuls. Steeds meer mensen weten het centrum en het buitendijkse natuurgebied te vinden. Het centrum is onbemand. Iedereen mag vrij naar binnen, de tentoonstelling bekijken om vervolgens buiten de buitendijkse zilte natuur te beleven. Vanaf het Kweldercentrum worden jaarlijks tientallen excursies

georganiseerd. Het centrum zoekt nadrukkelijk de samenwerking met de streek op. Van de bovenruimte maken lokale verenigingen gebruik, bijvoorbeeld voor lezingen en vergaderingen.

Aerden Plaats

It Fryske Gea werkt nauw samen met lokale initiatieven. Treffend voorbeeld is de Aerden Plaats, een cultureel bezoekerscentrum in Oude Bildtzijl. Het Bildt betekent 'aangeslibd land'. De slikwerkers en bedijkingsen: in de tentoonstelling in Aerden Plaats komen ze uitgebreid aan bod.

Met It Fryse Gea biedt Aerden Plaats een arrangement aan, met zowel een cultuur- als een natuurwandeling en een tussenstop in Aerden Plaats en Kweldercentrum Noarderee. Met de samenwerking versterken beide partijen elkaar.

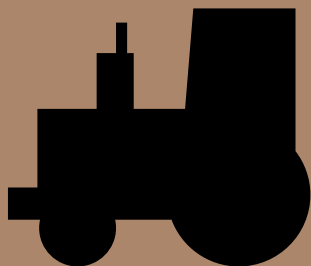
Holwerd aan Zee

Het dorp Holwerd verpaupert. Om het Friese dorp een economische boost te geven, kwamen vier bewoners met het plan om het dorp weer te verbinden met de Waddenzee. De bewoners willen de Waddendijk bij Holwerd doorsteken, zodat het gebied erachter een kwelder wordt. Een zilte zone bij uitstek. Het oude terpdorp komt zo aan zee te

liggen. De natuurverbinding maakt het gebied aantrekkelijk voor toerisme en recreatie, zo is de overtuiging. Het spoelmeer dat ontstaat zorgt ervoor dat de vaargeul naar Ameland minder snel dichtsluit. Vaarrecreanten kunnen vanuit Friesland naar de Waddenzee varen.

Het plan krijgt veel bijval. Gemeente, rijksoverheid, waterschap en provincie omarmen het. Bewoners, wateringenieurs, ondernemers, kunstenaars en natuurliefhebbers zien er voordelen in en willen ermee aan de slag. Een haalbaarheidsonderzoek wijst uit dat het plan in principe uitvoerbaar is.

Land- bouw

De verzilting van het binnenland is volop gaande. Zilt opent nieuwe deuren, ook voor de landbouw. Zilte landbouw kan de Friese kust van nieuwe impulsen voorzien.

Een brede strook langs de Friese kust verzilt. De verzilting stuit bij veel boeren op weerstand. Om zoutschade tegen te gaan, brengt het waterschap zoet IJsselmeerwater naar de zilte sloten. In plaats van de strijd met zout aan te gaan, kunnen boeren het ook omarmen. Zilt en landbouw vormen geen tegenstelling. Ze kunnen hand in hand gaan. Nieuwe inzichten wijzen uit dat zilt minder schadelijk is dan wordt aangenomen.

Nu al maken kustboeren dankbaar gebruik van zilt. Pootaardappelen doen het bijvoorbeeld goed aan zee, omdat ziekteverspreidende insecten de zilte zeewind mijden. Ook veehouders profileren van zilt. Op buitendijkse kwelders lopen regelmatig rond de tienduizend koeien, schapen en paarden. Het klinkt tegenstrijdig, maar zilte natuur kan juist bijdragen aan het ontzilten van landbouwgrond. Binnendijkse waterplassen vangen bijvoorbeeld het zoute kwel weg dat onder de zeedijk stroomt.

De Friese kust kan met innovatieve zilte landbouw wereldwijd voorop lopen. Met de groei van de wereldbevolking neemt het voedselvraagstuk toe. Grote arealen landbouwgrond blijven nu onbenut, vanwege de zilte omstandigheden. De Friese kust leent zich uitstekend voor experimenten met zilte teelten. Dat kunnen tomaten, pootaardappelen of zee kraal zijn, maar ook in zeewater geteelde producten, zoals schelpdieren en zeewier.

Nu al maken kustboeren
dankbaar gebruik van zilt.
Pootaardappelen doen het
bijvoorbeeld goed aan zee.

in dialoog over landbouw

It Fryske Gea gaat graag het gesprek aan met landbouwers en andere betrokkenen. Insteek is een open dialoog, een zoektocht naar gedeelde kansen. Vragen die ter sprake kunnen komen:

Waar kunnen we elkaar vinden en versterken?

Is de normering rond de zouttolerantie van gewassen wel juist?

Waar liggen kansen voor experimenten met zilte landbouw?

Kan zilte natuur samengaan met zilte teelten?

inspirerende voorbeelden

De zilte aardappel

Op Texel, vlak achter een dijk bij het dorpje Den Hoorn, ligt een proefboerderij voor zilte gewassen. Boer Marc van Rijsselberghe ziet zilt niet als een bedreiging. Juist niet. Op zijn testlocatie experimenteert hij met planten als zeekool, strandbiet, zeekraal en lams-oor. Veel bestaande gewassen kunnen wel wat zout hebben, concludeert hij aan de hand van zijn proeven. Zout werkt als een smaakversterker. Zijn aardbei smaakt bijvoorbeeld uitermate zoet, veel zoeter dan de aardbeien uit de supermarkt.

Veel potentie heeft zijn zouttolerante aardappel. Een groot aantal soorten aardappelen testte Van Rijsselberghe, waarna er één overeind bleef. De smaak bleek verrukkelijk. De zilte aardappel heeft meer aroma dan aardappels geteeld met zoet water. Van Rijsselberghe brengt zijn zilte aardappel op de markt onder zijn eigen naam: Marc. De zilte aardappel wekt wereldwijd interesse op.

Zilt en Waddengoud

Dat Waddenproducten in de smaak vallen, bewijst het streekkeurmerk Waddengoud.

“Ons keurmerk staat voor unieke producten, bedrijven en diensten uit het Waddengebied”, vertelt Henk Pilat van Stichting Waddengroep. Nu al bevat het assortiment talloze zilte teelten, zoals zeekool, cranberry's en duindoorn. Er zijn ook producten gemaakt van zeeaster en zeekraal. Ook dagverse kokkels, oesters en harders worden verkocht met het keurmerk Waddengoud. Streekproducten scoren hoog, vanwege de hoge kwaliteit in termen van smaak, voedselveiligheid en duurzaamheid.

Kwelder- vlees

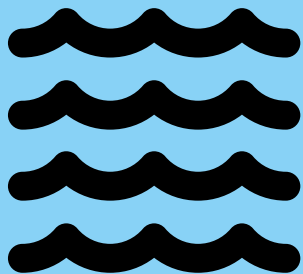
Veeteelt en kwelders gaan van oudsher samen. 's Zomers zijn kwelders in gebruik als weidegrond, vooral voor

schapen en jongvee. Uiterlijk half oktober gaat het vee weer van de kwelder. Een deel wordt onder een speciaal kwelderpredicaat op de markt gebracht. Kweldervlees is een hoog kwaliteitsproduct. Door het zout schijnen de schapen en jongvee extra lekker vlees te krijgen. Zilt biedt hier een meerwaarde.

Bij wateroverlast kan het
wassende water er tijdelijk
worden opgeslagen. Nieuwe
natte natuur dient dan als
noodventiel, zodat Friezen hun
voeten droog houden.

Water- beheer

Dat de Friese boezem een opgave wacht, staat buiten kijf. Klimaatverandering, zeespiegelstijging en bodemdaling vragen om het tijdelijk bergen van water.

Langs de Friese kust liggen talloze mogelijkheden om waterberging en natuur hand in hand te laten gaan.

De prognose voor deze eeuw luidt: de temperatuur en de neerslag nemen toe, de zeespiegel stijgt, rivieren zullen vaker overstromen en de bodem daalt. De Friese waterhuishouding zal gaan veranderen. De noodzaak van waterberging - oftewel het langer vasthouden van zoet water - wordt alom onderkend. Rivieren in het land krijgen al meer ruimte. Langs de Friese kust gaan waterberging en natuur samen. Bij wateroverlast kan het wassende water er tijdelijk worden opgeslagen. Nieuwe natte natuur dient dan als noodventiel, zodat Friezen hun voeten droog houden.

Overal ter wereld stromen rivieren van bron naar monding. Zo niet in Friesland. Daar stroomt het water 's zomers soms stroomopwaarts, vanaf het IJsselmeer de Friese boezem in, om in droge perioden het waterpeil constant te houden. Friese waterbouwers krijgen het voor elkaar om beeklopen om te keren. De aanvoer van miljoenen liters water is niet langer houdbaar. Klimaatverandering, zeespiegelstijging en bodemdaling vragen om een andere manier van denken en doen. Niet meer kiezen voor tegennatuurlijke oplossingen, maar natte natuur juist gebruiken om de waterhuishouding te verbeteren.

in dialoog over waterbeheer

It Fryske Gea gaat graag het gesprek aan met waterschappen en andere betrokkenen. Insteek is een open dialoog, een zoektocht naar gedeelde kansen. Vragen die ter sprake kunnen komen:

Waar kunnen we elkaar vinden en versterken?

Hoe kunnen we langs de kust water langer vasthouden?

Waar liggen kansen voor een meer natuurlijke aan- en afvoer van water?

Hoe kunnen we een natuurlijker waterpeil creëren?

inspirerende voorbeelden

Het Achteroever-concept

Een zogeheten Achteroever is een fors binnendijks waterbergingsgebied waar het waterpeil mag fluctueren. Het brengt water naar binnen. Het inrichten van Achteroevers voor extra waterberging maakt het mogelijk om het wateroverschot tijdelijk op te slaan. Het idee ontstond als oplossing voor het IJsselmeerwater. Het concept vormt daar een duurzaam alternatief voor hogere dijken en hogere waterpeilen. De eerste Achteroever ligt in de Koopmanspolder bij Andijk. De tweede,

namelijk 'Achteroever Wieringermeer', is in ontwikkeling. Door Achteroevers op een slimme manier te ontwerpen kunnen combinaties ontstaan met recreatie, duurzame landbouw, visserij en wonen aan het water. Ook langs de Friese Waddenkust biedt het concept soelaas.

kunst & cultuur

De Friese Waddenkust prikkelt de zintuigen. Menig kunstenaar laat zich inspireren door het weidse zilte landschap. Kunst en cultuur kunnen helpen om het verhaal van Zilte Vitaliteit onder de aandacht te brengen.

Zilte natuur inspireert. Schilders, schrijvers, theatermakers, beeldende kunstenaars, culturele instellingen: kunstenaars kunnen het zilte landschap op een creatieve wijze zichtbaar maken. Ze brengen het verhaal van Zilte Vitaliteit tot leven door het te verwoorden, te vertellen en te verbeelden. Kunst laat mensen beseffen hoe bijzonder zilte natuur is. Het maakt de Friese Waddenkust interessanter en het biedt een ingang om mensen zich meer verbonden te laten voelen met de streek.

De Friese Waddenkust zit vol verhalen. Historische verhalen, natuurverhalen, verhalen over het landschap en verhalen over mensen. De terpen, de Slachtedyk en vele andere sporen in het landschap vertellen het verhaal van de omgang met de zee. Het uitdragen van die verhalen is van belang. Liederen, theaterstukken en boeken versterken de culturele identiteit. Kunst biedt ook een opening om dilemma's bespreekbaar te maken. Denk aan schijnbare tegenstellingen tussen zoet en zout, boer en natuur en land en water. Aandacht voor kunst en cultuur betaalt zich terug. Het imago van de streek verbetert, het trekt bedrijven en toeristen aan en de regionale economie groeit.

Liederen, theaterstukken
en boeken versterken de
culturele identiteit.

in dialoog over kunst & cultuur

It Fryske Gea gaat graag het gesprek aan met culturele instellingen, kunstenaars en andere betrokkenen. Insteek is een open dialoog, een zoektocht naar gedeelde kansen. Vragen die ter sprake kunnen komen:

Waar kunnen we elkaar vinden en versterken?

Hoe kunnen kunst en cultuur het verhaal van Zilte Vitaliteit overbrengen?

Welke rol kunnen de terreinen van It Fryske Gea spelen voor kunst en cultuur?

Hoe kunnen kunst en cultuur de regionale economie bevorderen?

inspirerende voorbeelden

Sense of Place

Sense of Place is een cultuurprogramma dat mensen anders naar het kustlandschap laat kijken. In de komende jaren komen over de hele lengte van de Waddenkust kunstwerken en landartprojecten te staan. Objecten die zijn ontwikkeld door Oerol in opdracht van Leeuwarden Culturele Hoofdstad 2018. Denk aan De Zeven Streken, Camera Batavia, Hee – een gat in de dijk en de Monderiaankwelder. Ook zal er theater, poëzie en muziek zijn op speciale plekken. Het doel is het lokale bewustzijn over de eigenheid van het landschap

te vergroten. En om nieuwe toeristen te trekken, liefhebbers van natuur en cultuur aan de randen van Werelderfgoed Waddenzee. It Fryske Gea werkt samen met Sense of Place om bij te dragen aan de noordelijke economie.

Garnalenfabriek in Moddergat

Aan de zeedijk bij het Friese Moddergat staat de laatst overgebleven garnalenfabriek van Nederland. It Fryske Gea slaat met lokale partijen de handen ineen om er een bruisende plek te realiseren

voor bewoners en natuur- en cultuurtoeristen – de Koöperatie Garnalenfabriek. Samen met onder meer Museum Fiskerhúske, Dorpsbelangen, cultureel ondernemers en het Gastengilde is It Fryske Gea aan de slag.

Koöperatie Garnalenfabriek wordt een ontmoetingsplek, waar lokale verenigingen vergaderen en activiteiten organiseren. Voor toeristen

vormt het een ideale uitvalsbasis voor het beleven van de Waddennatuur. Het zal een pleisterplaats zijn voor cultuurliefhebbers.

It Fryske Gea
Bezoekadres:
Huize Olterterp
Van Harinxmaweg 17
9246 TL Olterterp

Postadres:
Postbus 3
9244 ZN Beetsterzwaag
info@itfryskegea.nl
0512-381448

Redactie: Addo van der Eijk
Ontwerp: Gewoon Jelle
Coördinatie: Klaas Laansma
Fotografie: Reyer Boxem
Druk: Drukkerij Tienkamp

Een vitale en bruisende Waddenkust. Dat is waar It Fryske Gea zich sterk voor maakt. It Fryske Gea kan dit niet alleen. Een vitale kust vraagt om samenwerking. We nodigen bewoners en gebruikers uit de kuststreek – landbouw, waterbeheer, recreatie, cultuur, dorpen – uit om in dialoog te gaan. Om met elkaar te zoeken naar gedeelde kansen.